

REPLIEK OP HET ARTIKEL “DE BEELDEN IN DE KONINGINNELAAN”

door Norbert HOSTYN

Dat medewerkers - waaronder ondertekende - in hun bijdragen in “De Plate” de bal al eens mis hebben geslagen is onbetwist een feit. Steeds gebeurde dat ongewild en onbewust. Ongetwijfeld ook vaak omdat het om materies ging waar al zo weinig over geweten en te vinden was: exploratie in braakliggende terreinen dus, met soms bitter weinig aanknopingspunten. Teksten waarvan het achteraf makkelijk is op inhoudelijke fouten te wijzen eens meer en meer data aan de oppervlakte komen. Soms was het werkelijk verkeerde informatie, ook wel eens iets verkeerd lezen of overschrijven, soms ook domweg een typfout of een zetduiveltje, hoe snel gebeurt het niet? Veel fouten werden tamelijk snel rechtgezet in één van de daaropvolgende nummers. In de te verschijnen cumulatieve index over alle jaargangen tot en met 2003 is trouwens een serieuze inspanning gedaan om te wijzen op verkeerde gegevens in bepaalde artikels en meteen ook om op door externe omstandigheden voorbijgestreefd geraakte informatie te attenderen.

Het artikel over de beelden in de Koninginnelaan van Gerard Daniels in “De Plate” van februari '04 zaait echter nodeloos verwarring door vraagtekens te stellen naast nochtans correct gepubliceerde informatie, in casu over vier van de acht beelden van het oude Postgebouw. En –wat erger is- door meteen foutieve informatie in de plaats te stellen, die dan weer op zijn beurt “klakkeloos” kan overgenomen worden...

De krant “L’Etoile Belge” gaf reeds op 2 december 1904 een omstandige beschrijving van de beelden van het Oostendse Postgebouw. Alleen de werkmodellen waren toen nog maar klaar en stonden nog in Lagae’s atelier. Uit die beschrijving blijkt duidelijk dat – wat elkeen die wat thuis is in de taal van de emblemata in de Koninginnelaan *de visu* kan opmerken - de vier beelden telkens dubbele allegorieën zijn, dus voorzien zijn van attributen die telkens op twee verschillende ideeën slaan :

- >Industrie en handel
- >Zeevaart en visserij
- >Telefonie en telegrafie
- >Post en spoorwegen

Het *gevleugelde wiel* was *nooit* een embleem van de Posterijen : dat is toch immers de aloude posthoorn?! Een posthoorn is trouwens afgebeeld op de omslagklep van de brieven tas die deze figuur draagt.

Het gevleugelde wiel is duidelijk een spoorwiel (een flenswiel) en dat was het embleem van de spoorwegen. Dit embleem zien we op sommige drukwerken van de spoorwegen (1) tot aan de ingebruikname van het geniale B-logo van Henry Van de Velde; niet altijd echter: soms wordt ook het Belgische wapen (leeuw) gebruikt. Het gevleugelde flenswiel zien we ook op Belgische spoorwegzegels uit de 19de en vroege 20^e eeuw (2). Het embleem prijkt nog in diverse oudere stations, in dat van Oostende zelfs driedimensioneel op een kroonlijst hoog boven de loketten.

Wellicht is er verwarring gegroeid door het zien van zegels van het type met het Belgische wapenschild, waarop de ovaal waarin het wapenschild staat bekroond is door twee gevleugelde voluten?

Het *tandrad* was nooit een embleem van de spoorwegen, dat was dus immers het gevleugelde wiel. Een tandrad associëren met de spoorweg in de tijd van de stoomtractie ware, zeker in ons land, absurd: de krachtoverbrenging zuigers-wielen gebeurde met zuigerstangen en drijfstangen.

Tandraderen kwamen daar niet bij te pas (alleen in bergsporen waren - en zijn - locs soms voorzien van een tandrad.)

Het tandrad was wél een vaak gebruikt embleem om (zware) industrie te symboliseren. Vandaar ook de aanwezigheid van een mijnlamp: de koolmijnen! Want wat Lagae uitbeeldt is toch overduidelijk een veiligheidslamp die mijnwerkers bij zich droegen en geen seinlamp van de spoorwegen?

Trouwens, de allegorische sculptuur die de Provincie Luik voorstelt in de troonzaal van het Koninklijk Paleis in Brussel – een creatie van A. Rodin en A.J. Van Rasbourgh- heeft ook een tandrad als attribuut. Luik: de provincie bij uitstek van de zware industrie!

De Mercurius- of Hermesstaf (3), ofwel de caduceus, is een gevleugelde staf waarrond twee slangen kronkelen. Ze is niet te verwarren met de nogal gelijkende Staf van Easculapius, embleem van de geneeskunde en de farmaceutica dat echter maar één slang heeft kronkelen rond de staf! Heel vaak worden beide dooreen gebruikt. De caduceus stond in de oudere emblematiek voor de handel en de vrede. Mercurius/Hermes was immers de god van vrede en handel. In de 19de eeuw verengde de symboliek zich tot de handel. Daarom komt de caduceus ook zo vaak voor in oude, rijk versierde emblemen van handelsondernemingen, afgebeeld op briefhoofden en op de labels van hun producten.

In dezelfde Koninklijke troonzaal als hierboven gemeld is de caduceus één van de drie symbolen van de Provincie Antwerpen, naast een roer (niet het stuurrad maar de beweegbare constructie onder de waterlijn die de richting van het vaartuig bepaalt) en een anker. Antwerpen: zeevaart en handel!

(1) Zie bv. afb. in B. VAN DER HERTEN c.s., Sporen in België. 175 jaar spoorwegen, Leuven (UPL), 2001, p. 20.

(2) Emissies 1879-1882, 1916, 1923, (in 1938 samen afgebeeld met het B-logo).

(3) L. PELLER, der Hermesstab in Philologus, 1846.

D.A. HOFFMAN, Hermes und Kerykeion.

W.J. FRIEDLANDER, The Golden Wand of Medecine.